

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Географічні основи регіонознавства

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол № 1 від 29 серпня 2022 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Географічні основи регіонаознавства
Викладач	Буц Юрій Васильович
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
E-mail:	butsyura73@gmail.com
Контактний тел.	0506830899
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=7381
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача.

Анотація до дисципліни

В структурі географічних знань важливе місце відводиться регіональним дослідженням. У складі регіональних наук почесне місце належить регіонаознавству, яке здійснює методологічне, методичне та інформаційне забезпечення управління розвитком територій, бере активну участь в розробці та реалізації державної регіональної політики тощо. При цьому регіонаознавство не є механічною сумою, а являє собою синтез знань про регіон, що забезпечує якісно новий погляд на взаємопов'язані територіальні процеси і явища.

Традиційне економічне мислення категоріями окремо взятих підприємств, галузей та їх підгалузей, міністерств тощо – сьогодні безнадійно застаріло. Воно поступово витісняється регіонально-цілісним підходом, який дозволяє вивчати господарство регіону як системне утворення, що є органічною складовою національної економіки. Соціально-економічний розвиток кожного регіону підпорядковується досягненню стратегічної мети – забезпеченню високої якості життя населення завдяки підвищенню ефективності власного виробництва та реалізації внутрішніх потенційних можливостей.

Поняття «регіон» (поруч із «районом») перетворилося на одне з базових понять географічної науки. Але внаслідок вільного поводження з терміном (зокрема і на побутовому рівні) існує досить багато варіантів його визначення. Для професійних географів регіони – це складні просторово-часові геосистеми, які охоплюють всі компоненти тріади «Природа – Населення – Господарство». При такому погляді територіальний (регіональний) розвиток стає результатом вирішення внутрішніх протиріч цієї суперсистеми. У такому контексті регіональний розвиток можна розглядати як суспільно-просторовий (географічний) процес – неперевну зміну станів і стадій просторової організації людської діяльності в регіонах країни. При цьому кожний конкретний регіон відрізняється індивідуальними особливостями, які зумовлені унікальністю території, специфікою господарства, образом життя населення тощо. Виявлення цих регіональних відмінностей людської діяльності та пізнання їх причин, а також розробка заходів регіональної політики для зменшення контрастів у рівнях та якості життя населення – завжди були одними з головних завдань суспільної географії.

Мета і завдання дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у магістрантів знань про основи регіонаознавства як практичний інструмент розв'язання регіональних (територіальних) проблем у світі та в Україні, тенденції розвитку географічного (територіального і міжнародного) поділу праці та світових соціально-економічних процесів, сприяння формуванню у майбутніх фахівців з географії основних понять, категорій, законів і закономірностей територіальної організації суспільства.

Завдання курсу. Комплексна уява про закономірності й особливості

формування і розвитку регіонів, а також процеси управління ними передбачає вирішення наступних завдань:

- висвітлити наукові принципи і методи регіональних досліджень, сформувати поняттєвий апарат регіонознавства;
- сформувати погляд на регіон як цілісну суспільно-географічну систему;
- виокремити як універсальні, так й індивідуальні риси регіонального розвитку;
- розвинути практичні навички оцінки внутрішнього потенціалу саморозвитку регіонів;
- проаналізувати розвиток різних сфер регіональної життєдіяльності населення;
- ознайомити магістрантів з особливості територіальної організації населення та господарства регіонів України;
- оцінити дієвість регіонального управління та місцевого самоврядування;
- опанувати методологічні засади розробки й реалізації заходів регіональної політики;
- сформувати аналітичне мислення, яке дозволить здійснювати ефективну регіональну політику в умовах складних геополітичних трансформацій та протиріч процесу глобалізації.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2022
Освітній ступінь	магістр
Курс навчання	1
Семестр	2
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	обов'язкова
Кількість кредитів/годин	3/90
Кількість розділів	2
Форма контролю	залік
Лекції	12 год.
Практичні заняття	14 год.
Консультації	2 год.
Самостійна робота	62 год.

Результати навчання за дисципліною

Програмні результати навчання		Очікувані результати навчання
ПРО2.	Оцінювати результати власної роботи, демонструвати вміння працювати в команді.	Пояснювати сутність та основні поняття і принципи Концепції сталого розвитку
ПРО3	Вільно спілкуватися із професійних і наукових питань іноземною мовою.	Демонструвати вміння використовувати літературні, картографічні матеріали з туристсько-рекреаційної діяльності іноземною

		МОВОЮ.
ПР06.	Застосовувати сучасні моделі та інформаційні технології для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.	Аналізувати особливості впровадження принципів сталого розвитку
ПРН7.	Знає та уміє інтерпретувати теоретичні положення регіонознавства, здійснювати типологію та класифікацію різних типів регіонів, оцінювати сукупний вплив різних груп факторів на регіональний розвиток.	Пояснювати сутність та основні поняття регіонознавства
ПР09.	Проводити фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, здійснювати їхню геоекологічну і соціально-економічну експертизу та моніторинг.	Виділяти закономірності етапів сталого розвитку та асоціювати їх з принципами раціонального природокористування
ПР11.	Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.	Ознайомитися з практикою реалізації управлінських рішень щодо стратегій сталого розвитку регіону

Тематичний план вивчення дисципліни

РОЗДІЛ 1. Історичні передумови та наукові засади регіонознавства

Тема 1.1 Територіальна організація як наскрізний принцип життєдіяльності суспільства.

Територіальна організація і комплексно-пропорційний розвиток матеріально-речовинних і духовних компонентів життєдіяльності людини. Асоціація регіональної науки та міждисциплінарне вивчення регіону як цілісної системи – ТСЕС (територіальна соціально-економічна система). Переваги комплексного географічного підходу до вивчення регіонів. Інтегруюча функція вчення про райони в системі географічних наук.

Тема 1.2 Регіоналізація як головна складова територіальної організації суспільства та суспільно-географічні концепції регіонального розвитку.

Концептуальні відмінності понять «район» і «регіон». Регіоналізація як процес поділу території на регіони, а також перерозподілу владних компетенцій, передачі деяких

функцій із державного на регіональний рівень, розвитку нових інституціональних форм тощо.

Регіональний розвиток як складний та багаторівневий процес якісної зміни простору, населення і господарства регіонів в межах країни. Різноманітні аспекти регіонального розвитку. 4 групи суспільно-географічних підходів до дослідження регіонального розвитку: 1) полімасштабності розвитку та регіоналізації простору; 2) нерівномірності розвитку та поляризації простору; 3) комплексності розвитку та кластерно-мережевої організації простору; 4) суб'єктивності сприйняття розвитку та концепції перцепції простору.

Тема 1.3 Форми суспільної і територіальної організації виробництва.

4 «класичні» форми суспільної організації виробництва – концентрація, спеціалізація, кооперування та комбінування. Доповнення переліку 4 «новітніми» формами – диверсифікація, агломерування, комплексування та кластеризація виробництв. Радикальні зміни принципів територіальної організації виробництва внаслідок появи транснаціональних корпорацій (ТНК).

РОЗДІЛ 2. Диференціація соціально-економічних параметрів і регіональна політика.

Тема 2.1. Регіональні відмінності у рівнях розвитку та якості життя.

Регіональний розвиток як комплексний багатовимірний процес трансформації внутрішніх соціально-економічних структур регіонів. Нерівномірність регіонального соціально-економічного розвитку, рівня та якості життя населення як загроза територіальній цілісності країни. Різностямованість та поліваріантність регіонального розвитку. Компенсація регіональних відмінностей як головне завдання регіональної політики.

Тема 2.2. Регіональна ідентичність та проблемні території України.

Сприйняття регіональної ідентичності як певного ієрархічного рівня територіальної ідентичності. Баланс між ієрархічними рівнями ідентичності. Регіональна (територіальна) ідентичність як впливовий фактор регіонального розвитку. Проблема «протистояння» регіоналізації та глобалізації. Діалогові (рівноправні), толерантні (симбіозні) та агресивні форми стосунків регіональних (територіальних) культур і локальних цивілізацій.

Проблемність території України як наслідок нерівномірності (асиметрії) регіонального соціально-економічного та екологічного розвитку. Специфіка застосування наукової категорії «депресивна територія». Вплив економічних трансформацій пострадянського періоду на різні сфери життя населення в Україні. Посиленні поляризації державного простору України в регіональному аспекті та формування депресивних територій.

Тема 2.3. Світовий досвід регіональної політики.

Регіональна політика як важлива функція держави в сфері регулювання економічних, демографічних, соціальних, інвестиційних та інших процесів. Основні завдання регіональної політики. Залежність Ефективності регіональної політики від раціональної територіальної організації суспільства. Регіональне програмування. Огляд заходів регіональної політики США, Японії, Росії, Польщі та інших країн.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення

конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р. Очікується, що роботи здобувачів освіти будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність у письмових роботах посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших магістрантів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену іншими особами. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Засобами та формами оцінювання є усне та письмове опитування, тестування, оцінки за виконання практичних завдань, оцінки за контрольні роботи. Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення здобувача освіти в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне коригування самостійної роботи магістранта. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи і доводить їх до відома магістрантів на початку вивчення навчальної дисципліни. Формативне оцінювання включає опитування здобувачів освіти та усні коментарі викладача, настанови викладача в процесі виконання практичних робіт, обговорення та взаємооцінювання магістрантами виконаних практичних завдань. Формами сумативного оцінювання є: оцінювання виконання практичних робіт, поточних тестових контролів, контрольних робіт після вивчення кожного розділу. В умовах дистанційного навчання оцінювання, навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюється на платформі Moodle. До підсумкової контрольної роботи допускаються всі магістранти, незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу магістранта, який не з'явився на нього, оцінюються як «незадовільно» незалежно від причини.

Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при її визначенні. Бали, набрані здобувачем освіти за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів,

набраних магістрантом з інших видів навчальної роботи з дисципліни. Результати сумативного оцінювання фіксуються в електронному журналі.

Вид підсумкового контролю – залік, який полягає в оцінці засвоєння магістрантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Структура семестрового контролю відображається у робочій програмі (силабусі) та доводиться до відома здобувачів освіти на першому занятті.

Для магістрантів заочної форми навчання підсумковий контроль проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії. Для складання підсумкового контролю здобувачами заочної форми навчання розробляються тести або контрольні роботи з відкритими питаннями. До підсумкової оцінки включається виконання завдань самостійної здобувачем освіти, яку він отримав під час попередньої сесії. Форма проведення підсумкового контролю: письмова або усна.

В умовах дистанційного навчання оцінювання практичних робіт, завдань поточного та підсумкового контролю здійснюється на платформі Moodle.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал із дисципліни; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.

1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».
------	---

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка», ухвалене рішенням вченої ради університету (протокол № 4 від 28.11.2022 р.), можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль										Разом	Сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2						
T1.1	T1.2	T1.3	T2.1	T2.2	T2.3					60	100
10	10	10	10	10	10						
Контроль самостійної роботи										40	
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні:

1. Барановський М.О., Смаль В.В., Барановська О.В. Старопромислові регіони України: проблеми та тренди сучасного розвитку (на прикладі Донецької та Луганської областей) // Український географічний журнал. 2021. № 1. С. 34-43.
<https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-1-2021-34-43.pdf>
2. Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Дилеми регіонального розвитку в Україні // Український географічний журнал. 2020. № 3. С. 36-45.
https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-3-2020_36-45.pdf
3. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/947>
4. Сюткін С.І. Курс лекцій з географії світового господарства. Суми : СумДПУ, 2020. 142 с. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8880>
5. Буц Ю.В., Барбашин. В. В., Крайнюк О. В., Осіпова Ю. С., Павліченко П. В. Кластеризація регіонів України за рівнем смертельного та групового травматизму.

Додаткові

1. Барановський М.О. Фінансова децентралізація в Україні: особливості становлення // Український географічний журнал. 2017. № 4. С. 30-38.
<https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/ugj-2017-4-30-38.pdf>
2. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація. К.: ДП «Прінт-Сервіс», 2014. 132 с.
http://www.geokyiv.org/pdf/Reg_development_in_Ukraine.pdf
3. Підгрушний Г.П., Мезенцев К.В., Дудін В.С., Провотар Н.І., Бондар В.В. Комерційна субурбанізація у Київському метрополісному регіоні: нерівномірність і полі центричність розвитку // Український географічний журнал. 2020. № 4. С. 19-28.
https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-4-2020_19-28.pdf
4. Сюткін С.І. Регіональна економічна і соціальна географія : робочий зошит для самостійної роботи студентів. Частина 1. Європа та Азія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 48 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1012>
5. Сюткін С.І. Регіональна економічна і соціальна географія : робочий зошит для самостійної роботи студентів. Частина 2. Африка, Америка та Австралія з Океанією. Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. 40 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/3767>
6. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015, 2017, 2020. 372с. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A2%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%96%D1%94%D0%B2.pdf>

Інформаційні ресурси

1. Віче: Журнал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.viche.info>
2. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. ЄвроРегіоУкраїна. – Режим доступу: <http://www.eru.org.ua>
4. Міжнародний центр перспективних досліджень. – Режим доступу: www.icps.kiev.ua
5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
6. Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>